

Ks. BOGUSŁAW DROŹDŹ*

PYTANIE O DUSZPASTERSKĄ SKUTECZNOŚĆ – REFLEKSJA PASTORALISTY

Duszpasterstwo jest strategicznym, a więc dobrze uporządkowanym działaniem Kościoła umożliwiającym osiągnięcie przez człowieka zbawienia¹. Realizuje się ono przez głoszone słowo Boże, udzielaną moc sakramentalną i praktykowaną miłość pasterską, obecną w służbie urzędów kościelnych, funkcji charytatywnej oraz promocji chrześcijańskiego stylu życia².

Duszpasterstwo należy do podstawowych pojęć języka kościelnego, a zwłaszcza do dziedziny teologii pastoralnej. Z historycznego punktu widzenia zauważa się, że jego zakres i treść ulegały nieznacznym zmianom zależnie od tego, jak rozumiano Kościół. Również i jego formy zmieniały się w zależności od potrzeb, które z kolei były funkcją obiektywnych uwarunkowań, w jakich przyszło Kościołowi działać. Jest faktem, że w historii Kościoła dokonała się zauważalna rewizja pojęcia duszpasterstwa. Początkowo skupiano się na triadzie: *duszpasterz – dusza – zbawienie*, wydobywając tym samym najistotniejsze znaczenie Kościoła, który przez

* Bogusław Drożdź – kapłan diecezji legnickiej, doktor habilitowany nauk teologicznych (teologia pastoralna), profesor Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu, kierownik Katedry Nowej Ewangelizacji Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu; e-mail: drozd@perspectiva.pl.

¹ Duszpasterstwo jest strategią całego Kościoła, który „[...] w oparciu o naukowo wypracowane modele teologiczne, imperatywy i programy działania rozwija inicjatywy zmierzające do zaktualizowania zbawczego dzieła Chrystusa w teraźniejszości”. W. PIWOWARSKI. *Perspektywa teologiczna a perspektywa socjologiczna w duszpasterstwie*. „Chrześcijanin w świecie” 5:1973 nr 6 (26) s. 31.

² B. DROŹDŹ. *Dynamizm miłości pasterskiej*. „Roczniki Teologiczne” 54:2007 z. 6 s. 57-68.

swoich duszpasterzy pewnie prowadzi ludzi do zbawienia. Z czasem owa triada została sprowadzona do paradygmatu *Kościół – świat – działanie*, podkreślając, że Kościół ma wiele do zaoferowania całemu światu. Ten ostatni paradygmat można przedstawić podmiotowo i wtedy wygląda on następująco: *Chrystus – człowiek – ewangelizacja*³. Dokonane przejście oznacza przede wszystkim to, że cały Kościół jest podmiotem i zarazem przedmiotem duszpasterstwa. Jego wzrost uzależniony jest od wszystkich członków Kościoła. Każdy posiada w sobie to „coś”. Odpowiedzialne doskonalenie tego „czegoś” winno służyć całej wspólnotie ludu Bożego. Inaczej mówiąc, każdy chrześcijanin jest charyzmatykiem posiadającym osobiście ofiarowane mu przez Ducha Świętego dary, którymi winien wbudowywać się w świątynię Mistycznego Ciała Chrystusowego, czyli w jeden, święty, powszechny i apostołski Kościół.

Dodajmy jeszcze, że istnieje immanentny związek między duszpasterstwem a Kościołem. Wyraża się on w tym, że Kościół duszpasterzuje sam siebie, skoro swoje cele duszpasterskie utożsamia z „odnową wewnętrzną Kościoła”⁴. Duszpasterstwo to także uczestniczenie w tajemnicy dialogu Boga z człowiekiem⁵.

1. „ZŁOTA ZASADA” SKUTECZNOŚCI DUSZPASTERSKIEJ

Aby duszpasterstwo było skuteczne, musi być otwarte na różne formy animacji, będące bez wątpienia tchnieniem Ducha Świętego, który przede wszystkim uświadamia to, co zawierają m.in. słowa św. Jana Pawła II:

Nie wystarczy odnawiać metody duszpasterskiej, ani lepiej organizować i koordynować instytucje kościelne, ani też studiować z większą przenikliwością

³ Uważne przestudiowanie historycznych wątków teologii pastoralnej pozwala sformułować zaprezentowaną syntezę. Można przeprowadzić jeszcze następującą refleksję: Między ewangelizacją a duszpasterstwem zachodzi co najmniej potrójna zależność. Przy zależności nominalnej analizujemy oba pojęcia. Badamy konotacje (definicje zakresowe) tych pojęć i stwierdzamy: swym zakresem „ewangelizacja” i „ewangelizatorzy” sięgają dalej (obejmują wszystkich ochrzczonych i wychodzą do tych, którzy jeszcze nie uznali Jezusa za swojego Pana), przy niepodważalnym założeniu, że duszpasterstwo i duszpasterze, jako osoby posiadające sakrament święceń, wnoszą istotny, bo kościelno-instytucjonalny moment w ewangelizację. Można mówić również o zależności normatywnej. W tym przypadku ewangelizacja jest modelem teologicznym dla duszpasterstwa. Istnieje także zależność strategiczna. Tutaj, w wymiarze praktycznym, poszczególna forma ewangelizacyjna (np. inicjowanie grup ewangelizacyjnych) jest dyrektywą duszpasterstwa albo też zachodzi proces odwrotny: konkretne rodzaje duszpasterstwa (np. duszpasterstwo chorych) czerpią z „ducha ewangelizacyjnego” Kościoła swą skuteczność.

⁴ SOBÓR WATYKAŃSKI II. *Dekret Optatum totius* (28 października 1965) pkt 12.

⁵ SOBÓR WATYKAŃSKI II. *Konstytucja Lumen gentium* (21 listopada 1964) pkt 33; SOBÓR WATYKAŃSKI II. *Dekret Ad gentes divinitus* (7 grudnia 1965) pkt 11; SOBÓR WATYKAŃSKI II. *Konstytucja Gaudium et spes* (7 grudnia 1965) pkt 19; A. POTOCKI. *Duszpasterstwo realizowaniem ewangelizacyjnych zadań Kościoła diecezjalnego*. „Colloquium Salutis” 14:1982 s. 272.

biblijne i teologiczne podstawy wiary: trzeba wzbudzić nowy «zapał świętości» wśród misjonarzy i w całej wspólnotie chrześcijańskiej⁶.

Dlatego szczególnie „nową” formą, a jednocześnie zawsze „starą” metodą skutecznego duszpasterzowania jest nie tylko ukazywanie modelowych dróg doskonalenia duchowego, ale przede wszystkim osobiste praktykowanie świętości. Nie jest ona bowiem zadaniem przeznaczonym tylko dla niektórych, jakoby wybranych, przeciwnie, jest to zadanie obowiązujące każdego człowieka, a chrześcijanina w pierwszym rzędzie. Świętość jest „w zasięgu ręki” każdego człowieka, ponieważ w sposób istotny przynależy ona do szeroko rozumianego powołania, obejmującego całe ludzkie życie⁷. Świętość na pewno mówi o inności, może nawet jakiejś promieniującej prostocie, z którą się spotykamy w naszej codzienności. Droga świętości jawi się jako najidealniejszy sposób wzywający i umożliwiający rozwój człowieka. Wiązanie świętości z rozwojem nie jest przypadkowe, lecz istotne, co oznacza, że ideały tkwiące w człowieku mogą zostać zrealizowane. Oczywiście, chodzi o te ideały, które są zaszczerpione przez samego Boga Stwórcę i Zbawiciela w ludzkiej naturze, w sercu i umyśle człowieka. Te ideały wydają woń Boga, od którego pochodzą, i dlatego są zawsze prawdziwe i dobre, a z tego powodu piękne. Stąd tak zdumiewająca nasza tęsknota za nimi. Świętość łączy człowieka z Bogiem, egzystencję ludzką z istnieniem Boga, słabość z możliwą mocą, a poprzez nadzieję – teraźniejszość z przyszłością oraz doczesność z wiecznością. Świętością jest przyjęcie boskiego planu wobec człowieka, boskiej odpowiedzi na ludzkie pytania dotyczące zarówno jego egzystencji w ogólności, jak i egzystencji wyraźnie rozparcelowanej, a jednocześnie żywo „opowiadającej” o różnych doświadczeniach.

Dodajmy jeszcze, że fakt wyniesienia ogromnej ilości osób na ołtarze podczas pontyfikatu św. Jana Pawła II, następnie papieża Benedykta XVI, jak i obecnego papieża Franciszka nie może być pomijany ani w osobistej refleksji teologiczno-formacyjnej podejmowanej przez współczesnego duszpasterza, ani w jego praktyce duszpasterskiej. Stąd należy podkreślić, że praktykowanie przez duszpasterza świętości życia formułuje najwłaściwszą zasadę czy metodę duszpasterską, która łączy w sobie „stare” drogi świętości wytyczone przez innych z „nowymi” ścieżkami osobistego zaangażowania w budowaniu komunii z Bogiem.

⁶ JAN PAWEŁ II. *Encyklika Redemptoris missio* (7 grudnia 1990) pkt 90.

⁷ B. DROŹDŹ. *Świętość przedmiotem pastoralnego rozeznania*. „Teologia Praktyczna” 19:2018 s. 25-37.

2. ZNAJOMOŚĆ PROGRAMU DUSZPASTERSKIEGO

Konsekwencją powyższej „złotej zasady” jest uświadomienie sobie, że nie chodzi o „jakąś magiczną formułę, która pozwoli rozwiązać wielkie problemy” obecnego duszpasterstwa. „Nie, nie zbawi nas żadna formuła, ale konkretna Osoba oraz pewność, jaką Ona nas napełnia: Ja jestem z wami”. I dalej, kontynuując słowa z listu *Novo millennio ineunte*, dodajmy:

Nie trzeba zatem wyszukiwać «nowego programu». Program już istnieje: ten sam co zawsze, zawarty w Ewangelii i w żywej Tradycji. Jest on skupiony w istocie rzeczy wokół samego Chrystusa, którego mamy poznawać, kochać i naśladować, aby żyć w Nim życiem trynitarnym i z Nim przemieniać historię, aż osiągnie swą pełnię w niebiańskim Jeruzalem. Program ten nie zmienia się mimo upływu czasu i ewolucji kultur, chociaż bierze pod uwagę epokę i kulturę, aby możliwy był prawdziwy dialog i rzeczywiste porozumienie. Ten właśnie niezmienny program jest naszym programem na trzecie tysiąclecie⁸.

Oczywiście, powyższe słowa nie deprecjonują programów duszpasterskich formułowanych przez Konferencję Episkopatu Polski, jak i dostosowanych do lokalnych uwarunkowań diecezjalnych programów duszpasterskich. Jest wprost przeciwnie. Te ostatnie czerpią swoją efektywność właśnie ze zrozumienia tego jednego podstawowego programu: „Idźcie na cały świat i głoscie Ewangelię wszelkiemu stworzeniu” (Mk 16,15), a to oznacza, że trzeba robić wszystko, co możliwe, aby drugi człowiek Jezusa Chrystusa poznał, rzeczywiście Go pokochał i za Nim poszedł⁹.

3. MOC SKUTECZNOŚCI DUSZPASTERSKIEJ

Plany czy projekty duszpasterskie szukają potrzebnej „energii”, a oto właściwa moc skuteczności duszpasterskiej tkwi po prostu w jedności. Co to znaczy? Po pierwsze, jak głosi Sobór Watykański II, „w Kościele istnieje różnorodność posługiwania, ale jedność posłannictwa”¹⁰. I po drugie, „różne formy działalności wewnątrz jednej jedynej misji Kościoła rodzą się nie z racji należących do samej jej istoty, ale z różnych okoliczności, w jakich są urzeczywistniane”¹¹. A więc w wizji duszpasterstwa

⁸ JAN PAWEŁ II. *List apostolski Novo millennio ineunte* (6 stycznia 2001) pkt 29.

⁹ „Istotnie, chwasty na Bożym polu, w Kościele, są widoczne ponad miarę. A złe ryby w sieci także pokazują swą siłę. Tym niemniej pole wciąż jest polem Bożym, a sieć jest siecią Bożą. I zawsze są nie tylko chwasty i złe ryby, ale także nasiona Boże i dobre ryby. Głoszenie obu tych rzeczy z naciśnięciem nie jest fałszywą formą apologetyki, ale konieczną służbą dla Prawdy”. BENEDYKT XVI. *List o przyczynach kryzysu Kościoła*. Kraków 2019 s. 41-42 (III pkt 3).

¹⁰ SOBÓR WATYKAŃSKI II. *Dekret Apostolicam actuositatem* (18 listopada 1965) pkt 2.

¹¹ JAN PAWEŁ II. *Encyklika Redemptoris missio* pkt 33; zob. SOBÓR WATYKAŃSKI II. *Dekret Ad gentes divinitus* pkt 6.

parafialnego musi w pełnym tego słowa znaczeniu być obecna świadomość tożsamości jednego, świętego, powszechnego i apostołskiego Kościoła. Świetnymi słowami ujmuje to jeden z duszpasterzy-teologów, który napisał:

[...] panuje przekonanie, że znając konkretne działania życia parafialnego, wie się, czym jest parafia: wiemy przecież, jak odprawiać Mszę świętą, jak spowiadać, jak przygotowywać do sakramentów... Jednak, czym innym jest znajomość tych poszczególnych elementów, a czym innym pojęcie o całości, która jest organiczna i nierozdzielna. Czym innym jest więc znajomość koncepcji parafii, a czym innym znajomość tego, co można zrobić w parafii. Podejmowanie przez księży różnych działań w parafii, skądinąd dobrych, ale niepowiązanych ze sobą jakąś jedną myślą o ogólnym celu, można porównać do luźnych ziaren, które nie zostały przemienione w chleb¹².

Jak wiemy, jest poważna różnica między ziarnem a chlebem. Ziarno to poszczególne czynności duszpasterskie, nawet akcje, również misje czy rekolekcje, a chleb to żywy organizm Kościoła, Mistyczne Ciało Chrystusa. Żywa świadomość tej eklezyjalnej tożsamości przekłada się na rzeczywiste budowanie Kościoła.

W praktyce tak określona świadomość tożsamości kościelnej wyraża się w postawie kapłana, który dzięki zdrowej i porządnej formacji duchowej doświadcza, że jego jedynym hobby staje się umiłowanie Kościoła, dla którego trując się, jednocześnie wypoczywa, ponieważ Chrystusowy Kościół karmi go swymi życiodajnymi sokami Bożej łaski. Taki kapłan z ziaren różnych działań czy form duszpasterskich „piecze”, tj. czyni – mocą Ducha Świętego – pachnący chleb świętego Kościoła, świadczący o Chrystusie jako jedynym Zbawicielu świata, najpierw w sobie – jako uczestniku spotkania z Bogiem, i w swoim środowisku – jako wspólnocie stale pogłębiającej wiarę, sprawującej uświęcający kult i prawdziwie urzeczywistniającej miłość bliźniego.

4. NIEKTÓRE NARZĘDZIA DUSZPASTERSKIEJ SKUTECZNOŚCI

Problemu duszpasterskiej skuteczności nie sposób dzisiaj nie łączyć z duchem nowoewangelizacyjnym, tak bardzo obecnym w nauczaniu papieskim. Mówiąc zatem o duszpasterstwie, ale również apostołstwie katolików świeckich, wchodzimy w zagadnienie pastoralnych narzędzi, które są ważne dla tzw. nowej ewangelizacji. Oczywiście jest, że narzędzia tzw. nowej ewangelizacji nie będą i nie mogą zasadniczo różnić się od pastoralnych narzędzi tzw. starej ewangelizacji, ponieważ, jak wspomnieliśmy wyżej, w Kościele istnieje jedno posłannictwo, które zależnie od uwarunkowań osobowościowych i społeczno-kulturowych wyraża się w wielu formach czy sposobach. Owe narzędzia można podzielić na doktrynalne,

¹² L. SLIPEK. *Parafia, jakiej pragnę*. Warszawa 2001 s. 6.

następnie instytucjonalno-organizacyjne oraz formacyjne. Ów podział nie jest ani wyczerpujący, ani wykluczający, a jedynie dydaktyczno-przykładowy.

4.1. NARZĘDZIA DOKTRYNALNE

Dokumenty Soboru Watykańskiego II. Należy nieustannie je poznawać. W tym miejscu trzeba zaznaczyć, że w Polsce obowiązuje nowe poprawione tłumaczenie dokumentów soborowych wydane w 2002 r. Poprzednie więc (z 1967) należy zastąpić nowym. Warto zwrócić uwagę na przestudiowanie stosownych wprowadzeń do poszczególnych dokumentów soborowych, które są zamieszczone zarówno w starszym, jak i nowym wydaniu. Jak wiemy, dokumenty soborowe obejmują cztery konstytucje, dziewięć dekretów i trzy deklaracje. Dokumenty te są żywym świadectwem Objawienia i trwającej Tradycji Kościoła; są wyraźnym „powiewem” Ducha Świętego, który stale ukazuje Chrystusowy Kościół w swej niezmaconej świeżości i młodości, co m.in. widać choćby w deklaracjach, zwłaszcza o wychowaniu chrześcijańskim czy o wolności religijnej.

Kodeks prawa kanonicznego z 1983 r. Dokument ten non stop przypomina, że należy mieć „[...] przed oczyma zbawienie dusz, które zawsze winno być w Kościele najwyższym prawem” (kan. 1752).

Katechizm Kościoła katolickiego. Podobnie należy gorliwie poznawać, więcej – studiować *Katechizm Kościoła katolickiego*, który został ofiarowany Kościołowi przez św. Jana Pawła II 11 października 1992 r., a więc blisko 30 lat temu. Chodzi oczywiście o ostatnie, poprawione, drugie wydanie *Katechizmu* z 2002 r. Aby wiara mogła być przekazywana, musi być wyznawana, celebrowana, przeżywana i przemodlona. Stąd cztery części *Katechizmu*: 1) Wyznanie wiary; 2) Celebracja Misterium chrześcijańskiego; 3) Życie w Chrystusie; 4) Modlitwa chrześcijańska. Gdy mowa o katechizmie, to nie można zapominać o *Katechizmie Kościoła katolickiego dla młodych YOUCAT*. Bardzo ważna jest jego promocja!

Dokumenty II Polskiego Synodu Plenarnego (1991-1999). Już na pierwszych stronach dokumenty te mówią o dziele nowej ewangelizacji, jej narzędziach, trudach i przeszkodach. W swej problematyce są zróżnicowane, przez co poruszają szeroki wachlarz spraw duszpastersko-apostolskich. Trzeba do nich sięgać, ponieważ tam odkrywa się doświadczenie całego Kościoła w Polsce, co powoduje, że dokumenty te inspirują, podpowiadają i motywują do nowych ewangelizacyjnych działań, które swą skuteczność czerpią z zakorzenienia w Jezusie Chrystusie – słowie, sakramencie i miłości.

Dokumenty synodów archidiecezjalnych i diecezjalnych. Dokumenty synodalne Kościoła partykularnego wprost umiejscawiają Boże tajemnice ludzkiego zbawienia w dobrze przeprowadzonej diagnozie kościelnej sytuacji wiernych, a wprowadzanie ustawodawstwa synodalnego w życie parafii Kościoła lokalnego

jest ważne z racji zamiaru osiągnięcia celów prawno-administracyjnych, jak i duszpastersko-ascetycznych¹³.

Kompendium nauki społecznej Kościoła. Opracowanie to wydała Papieska Rada Iustitia et Pax (Kielce 2005). Dzisiaj trzeba mówić o „ewangelii społecznej”. Misja nauczycielska Kościoła w swej treści nie może pomijać społecznego nauczania Kościoła. Jego nieznanostwo wprowadza wiele dwuznaczności, a nawet błędów w duszpasterskim nauczaniu. Kościół, działając w świecie i dla świata, nosi w sobie to, czego świat współczesny gorączkowo poszukuje i potrzebuje dla obrony ludzkiej godności i wychowania do prawdziwego pokoju. Kościół nie jest bezradny także wobec ludzkiej chciwości (etyka gospodarcza) i żądzy władzy (etyka polityczna). W temacie nauki społecznej ważne miejsce w ewangelizacji zajmuje również *DUCAT Co robić? Nauka społeczna Kościoła.*

Pośród narzędzi doktrynalnych wymienimy jeszcze kierowane do wiernych listy Konferencji Episkopatu Polski oraz listy duszpasterskie biskupa diecezjalnego. To właśnie duch nowej ewangelizacji je formułuje i dlatego duszpasterze winni koncentrować na nich swą uwagę. Można tutaj przytoczyć słowa z Apokalipsy św. Jana Apostoła: „Kto ma uszy, niechaj posłysz, co mówi Duch do Kościołów” (Ap 3,6). Z taką samą uwagą należy podchodzić do *Programów duszpasterskich Kościoła w Polsce*, które właśnie przez decyzje, inicjatywy i działania biskupa diecezjalnego są konkretyzowane i dostosowywane do religijnych potrzeb wiernych.

W kontekst nowej ewangelizacji trzeba także włączyć osobiste studium teologii, które niewątpliwie wypada pogłębiać wzmożoną refleksją oraz medytacją. Treścią studium winna być problematyka kościelna, która obecna jest w systematycznie publikowanych dokumentach Kościoła powszechnego. Wydaje się, że każdy teolog, duchowny czy świecki, powinien chętnie sięgać po polskie wydanie „L'Osservatore Romano”. Ono miarodajnie i obficie prezentuje meritum wiedzy teologicznej, dobrze współbrzmiające z myślą filozoficzną oraz humanistyczną.

4.2. NARZĘDZIA INSTYTUCJONALNO-ORGANIZACYJNE

Do narzędzi instytucjonalno-organizacyjnych „nowego” duszpasterstwa na pewno należy zaliczyć wszelkiego rodzaju dobrze działające rady. Winny one gromadzić

¹³ Synod diecezjalny jest narzędziem odnowy dyscypliny prawnej i pastoralnej Kościoła partykularnego w wymiarach głębszego wniknięcia w wiedzę teologiczną, ożywienia działań duszpastersko-apostolskich i akomodacji powszechnego prawa Kościoła do aktualnych warunków i potrzeb duszpasterstwa lokalnego. Synod poprzez swoje struktury decyzyjne skupione w woli biskupa diecezjalnego, również nowatorskie klucze organizacyjno-medialne, a przede wszystkim inicjatywy modlitewno-duchowe próbuje wnikliwie rozpoznawać potrzeby religijno-moralne diecezjan i sukcesywnie proponowanymi rozwiązaniami wychodzić im naprzeciw, co m.in. przyczynia się do kompetentnego formułowania dokumentów synodalnych, przyjmujących postać statutów, instrukcji czy wskazań pastoralnych.

wszystkie stany kościelne. W tym miejscu obok diecezjalnej rady duszpasterskiej oraz diecezjalnej rady ekonomicznej trzeba wymienić radę parafialną, która najczęściej spełnia dwie funkcje: duszpasterską i ekonomiczną. Istotne znaczenie posiadają również parafialne zespoły Caritas oraz szkolne koła Caritas. Ważna jest także kwestia różnych zrzeszeń eklezjalnych. Chodzi o cały wachlarz zrzeszeń, począwszy od nieformalnych, przez małe grupy czy wspólnoty, następnie ruchy aż do stowarzyszeń (np. Akcja Katolicka, Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży, Stowarzyszenie Rodzin Katolickich, Katolickie Stowarzyszenie Civitas Christiana, nowe wspólnoty ewangelizacyjne)¹⁴. Obecnie w kontekście nowych wyzwań i religijnych potrzeb szczególnie wiele mówi się o szkołach nowej ewangelizacji¹⁵.

Pastoralnymi narzędziami instytucjonalnymi, które wymagają troski i uwagi są także poszczególne duszpasterstwa, spośród których winny przewodzić trzy: duszpasterstwo ministrantów, duszpasterstwo młodzieży¹⁶ oraz duszpasterstwo rodzin¹⁷. Dlatego z pastoralnego punktu widzenia bardzo ważne są poradnie rodzin, parafialne strony internetowe, katolickie instytucje medialne. W dobrze funkcjonujące duszpasterstwo wpisują się także porządnie przeprowadzane wizyty duszpasterskie¹⁸, wizytacje dziekańskie, które wspomagają biskupa w jego

¹⁴ Ciągłe aktualnym postulatem pastoralnym jest kwestia szerszego angażowania chrześcijan w życie wspólnotowe parafii, czyniąc z niej rzeczywiście wspólnotę wspólnot. Należy zatem poza duszpasterstwem indywidualnym aktualizowanym zwłaszcza w konfesjonale i w kancelarii parafialnej, odważnie włączać chrześcijan w ruchy, grupy i stowarzyszenia katolickie, tym samym pomagając im skutecznie przezwyciężyć egoizm, który w wymiarze teologicznym, jak wiemy, nosi imię pychy. Postulat ten znajduje uzasadnienie w naturalnej „konstytucji” człowieka, w której „czytamy”, że człowiek ze swej natury jest nie tylko istotą religijno-moralną, ale również istotą społeczną. Zob. BENEDYKT XVI. *Orędzie na Światowy Dzień Pokoju 2011*. „L'Osservatore Romano” 32:2011 nr 1 s. 3-4 pkt 3.

¹⁵ W. SZLACHETKA. *Kerygmaticzne szkoły nowej ewangelizacji*. W: *Ewangelizacja odpowiedzią Kościoła w Polsce na wyzwania współczesności*. Red. W. Przygoda, E. Robek. Sandomierz 2011 s. 433-456; B. BIELA. *Realizacja ewangelizacji według programu Szkół Nowej Ewangelizacji*. W: *Ewangelizacja odpowiedzią Kościoła* s. 457-488.

¹⁶ Na temat duszpasterstwa młodzieży zob. FRANCISZEK. *Adhortacja apostolska Christus vivit* (25 marca 2019) pkt 202-247. „Wszelki projekt edukacyjny, każdy program rozwoju dla ludzi młodych powinien z pewnością zawierać formację doktrynalną i moralną. Równie ważne jest, aby był on skoncentrowany na dwóch głównych obszarach: pierwszy to pogłębienie kerygmatu, podstawowego doświadczenia spotkania z Bogiem przez Chrystusa umarłego i zmartwychwstałego. Drugim jest wzrost w miłości braterskiej, życiu wspólnotowym, w służbie”. *Tamże* pkt 214; zob. TENŻE. *Adhortacja apostolska Evangelii gaudium* (24 listopada 2013) pkt 165.

¹⁷ TENŻE. *Adhortacja apostolska Amoris laetitia* (19 marca 2016). Dokument składa się z dziewięciu rozdziałów. Papież Franciszek pisze: „nie polecam pospiesznej lektury całości. Lepiej zostanie wykorzystana, zarówno przez rodziny, jak i przez osoby pracujące w duszpasterstwie rodzin, jeśli będą zgłębiały jej kolejne części lub jeśli będą szukały w niej tego, co może być potrzebne w każdej konkretnej okoliczności”. *Tamże* pkt 7.

¹⁸ Duszpasterz parafii powinien przynajmniej raz w roku złożyć wizytę każdej wspólnotie rodzinnej zamieszkującej parafię. Wizyta ta może być połączona z tzw. kołędą, odwiedzeniem osoby chorej, odwiedzinami z racji przygotowania do sakramentów bądź też sposobnością udzielenia

wizytacjach kanonicznych. Nie można pominąć również instytucji zajmujących się wprost szeroko rozumianą formacją presbiterów czy katolików świeckich.

4.3. EWANGELIZACYJNE NARZĘDZIA FORMACYJNE

Jest faktem, że formacja wiernych dokonuje się w specjalnie do tego powołanych instytucjach kościelnych. Należy je jednak „mentalnie”, jakby czysto akademicko, oddzielić od formacji, jakiej mają służyć, jeżeli chcemy wyrazić ducha duszpastersko-apostolskiej odnowy. Struktura instytucjonalno-organizacyjna ma bowiem pomocniczy charakter wobec celu, który dana instytucja ma realizować. Chodzi nam więc nie o instytucje same w sobie, lepiej lub gorzej zorganizowane i statutowo ugruntowane, lecz o ich ewangelizacyjną skuteczność. Dlatego istotniejsze jest to, co się dzieje w sercu i umyśle człowieka rzeczywiście formowanego niż sama organizacyjna kondycja instytucji, która celom formacyjnym ma służyć. Instytucje formacyjne, które nie mają kogo formować, trzeba sprawnie reformować¹⁹.

Nowoewangelizacyjny duch współczesnego duszpasterstwa wymaga, aby każdy ksiądz faktycznie uczestniczył w corocznych rekolekcjach kapłańskich i okresowych dniach skupienia, zwłaszcza dekanalnych²⁰. Z kolei wierni wspólnot parafialnych niech biorą czynny udział w rekolekcjach adwentowych i wielkopostnych. Dotyczy to również rekolekcji szkolnych.

pomocy charytatywnej. Jej celem jest bezpośrednie poznanie przez duszpasterza swoich parafian, jak również rozpoznanie ich religijno-moralnych potrzeb. Jest czymś oczywistym, że wizyty duszpasterskiej nie może duszpasterz redukować ani do poziomu interesowności (coś trzeba załatwić), ani do rangi towarzyskiej (miłego spędzenia czasu). Wizyta, będąc spotkaniem osób, winna objąć swoim zakresem następujące sprawy: pogłębienia wiary, zwłaszcza poprzez modlitwę i rozważanie Pisma Świętego; angażowania się osób odwiedzanych w sakramentalne życie parafii; dawania chrześcijańskiego świadectwa w różnych miejscach sytuacyjnego przebywania: w pracy, w szkole, podczas weekendu, wypoczynku itd. Szczególnie istotnym tematem rozmowy winna być sprawa świętowania dnia Pańskiego z czynnym udziałem domowników w Mszy św. niedzielnej, jak również kwestia częstego korzystania z sakramentu pokuty i pojednania oraz krzyż choroby, cierpienia i osamotnienia doświadczany przez odwiedzanych. Swoją wagę w prowadzonym dialogu posiada również temat dotyczący pomocy po stracie osób bliskich i towarzyszenie w żałobie.

¹⁹ Reformę należy zawsze wywodzić z ujawnionej i dobrze rozpoznanej duchowej tęsknoty za Bogiem, pojmowanym wyłącznie jako Osoba, a nie jako jakaś „bliższa” czy „słodsza” życiu idea, choćby nawet najpiękniej opisywana. Relatywizm z sekularyzmem i depersonalizacja to pierwsze uwarunkowania ideologizacji prowadzącej do bałwochwalstwa, potępianego przecież przez Dekalog. Postulat ten jest bardzo ważny, ponieważ świat medialny i konsumpcjonizm przymuszają współczesnego człowieka do szukania zbawienia w wymiarze doczesnym, co z kolei w sferze psychiczno-duchowej z łatwością otwiera poszczególne osoby na różne formy duchowości ezoterycznej czy okultystycznej.

²⁰ Papież Franciszek mówi: „także kapłan – tak jak Kościół – powinien pogłębiać świadomość, że sam musi być nieustannie ewangelizowany”. FRANCISZEK, *Adhortacja apostolska Evangelii gaudium* pkt 164.

Zapytać trzeba także o odbiór prowadzonych lekcji religii (tzw. katechezy szkolnej). Istotne znaczenie formacyjne posiada katecheza sakramentalna dzieci i młodzieży, która winna wiązać ich z parafialnym kościołem. To właśnie w tym kościele, który jest centrum religijnego życia, w tabernakulum przebywa eucharystycznie Chrystus. Swoje niepoślednie znaczenie posiada również katecheza dorosłych, która winna objąć wszystkich parafian. Wymiar formacyjno-ascetyczny należy wiązać także z duchem przekonywania tzw. ksiąg trzeźwościowych czy abstynenckich. Wydaje się, że również odpusty parafialne powinny być przeżywane jako dobrze zorganizowane „szkoły formacji chrześcijańskiej”. Rangę formacyjną posiadają także obchody jubileuszów, zwłaszcza dotyczące daty przyjęcia chrztu, bierzmowania, pierwszej Komunii św. czy sakramentu małżeństwa. Integralna, dobrze prowadzona formacja katolicka nie może być pozbawiona kościelnego nauczania społecznego, przekazującego naukę dotyczącą zasad i cnót etyczno-społecznych. I jeszcze jedna uwaga winna tutaj wybrzmieć. Otóż chrześcijańska formacja wiernych potrzebuje świadectw, a to oznacza, że praktyka duszpasterska domaga się nowego spojrzenia na hagiografię. Znajomość życia świętych (tzw. żywoty świętych) oraz promocja ich kultu na pewno wyda owoce wielu nawróceń i ugruntuje postawę wiary. Oczywiście, wzorem i szkołą świętości jest Matka Boża, której kult nie powinien być nigdy przyćmiewany. Ona jest Gwiazdą nowej ewangelizacji²¹.

ZAKOŃCZENIE

Skuteczność duszpasterska jest owocem dynamizmu kościelnego wypływającego ze współzależności trzech fundamentalnych funkcji Kościoła: nauczycielskiej, kapłańskiej i pasterskiej²². Głębia ich pojmowania i stałego aktualizowania w każdych warunkach historycznych i społeczno-kulturowych najlepiej buduje Kościół, ponieważ sięga jego wnętrza i mocą Chrystusowego posłania skutecznie wychodzi na zewnątrz. Dynamizm tego, co dzieje się wewnątrz Kościoła (*ad intra*) gwarantuje to, co Kościół urzeczywistnia na zewnątrz (*ad extra*)²³. Oczywiście, te „rzeczy” wszystkim duszpasterzom są dobrze znane. Trzeba jednak o nich mówić, aby

²¹ FRANCISZEK. *Adhortacja apostolska Evangelii gaudium* pkt 287. Papież Franciszek modlił się: „Gwiazdo nowej ewangelizacji, pomóż nam zajaśnieć świadectwem komunii, służby, żarliwej i ofiarnej wiary, sprawiedliwości i miłości do ubogich, aby radość Ewangelii dotarła aż po krańce ziemi”. *Tamże* pkt 288.

²² B. DROŹDŹ. *Kościół w dynamizmie swoich funkcji*. „Legnickie Wiadomości Diecezjalne” 12:2003 nr 4 s. 124-129.

²³ W. PRZYGODA. *Istota i posłannictwo Kościoła*. W: *Teologia pastoralna*. T. 1: *Teologia pastoralna fundamentalna*. Red. R. Kamiński. Lublin 2000 s. 129-131.

z dnia na dzień odkrywać ich coraz większą wagę. Tym sposobem, ucząc się Kościoła, najbardziej przyczyniamy się do jego wzrostu.

Rozbudźmy się jeszcze następującym pytaniem: Do czego nade wszystko nie można dopuścić w diecezjalnym czy parafialnym duszpasterstwie? Otóż – do świętowania jedynie jubileuszów i odpustów! Stwierdzenie to nie jest przypadkowe, bowiem mieści się ono w doświadczanym rozwoju czy obumieraniu organizacji i instytucji. Na początku jest wizja, którą żyje osoba znacząca, charyzmatyk, następnie wokół tej wizji i samego charyzmatyka gromadzą się ludzie, powstaje wspólnota. Z czasem wspólnota coraz bardziej rośnie, co powoduje, że rozbudowuje się administrację i jednocześnie formułuje się programy pozwalające osiągać zamierzone cele. Jednak przychodzi taki moment, kiedy status charyzmatyka czy urzędu prowadzącego traci cele czy wizję, zwolennicy zaczynają odchodzić, powoli zanika życie wspólnotowe. Co zostaje? Zafascynowana sobą administracja, magazyny papierów i oczywiście jubileusze, które umierają – jak zwykle się popularnie mówi – „na samiotkim końcu”²⁴. Czy tak musi być z religijno-moralnym życiem wspólnoty parafialnej? Otóż nie – nie musi tak być! Nie musi i nie może, ponieważ Kościół „ze swego skarbcza wydobywa rzeczy nowe i stare” (Mt 13,52).

Kończąc, wymienimy kilka zasad, które mogą być przydatne na drodze poszukiwania nowych sposobów czy metod bardziej skutecznego duszpasterzowania, zawsze jednak powiązanego z objawieniem i Tradycją Kościoła. Chodzi tu o zasadę tożsamości nauczyciela wiary ze świadectwem osobistego życia; zasadę głębokiej współzależności formacji duchowej z intelektualną; zasadę wyższości środków nadprzyrodzonych nad środkami czysto ludzkimi; zasadę ewangelicznego wzrostu; zasadę traktowania środków społecznego przekazu jako integralnego elementu kwestii antropologicznej; oraz zasadę wzmoczonego dialogu z „nieznającymi Boga”²⁵.

QUESTION ABOUT PASTORAL EFFECTIVENESS – PASTORALIST’S REFLECTION

S u m m a r y

Pastoral effectiveness is a fruit of the Church dynamism arising from the interdependence between the three fundamental functions of the Church: teaching, priesthood and pastoral. The principle of pastoral effectiveness is the pastor’s personal and fervent aspiration of

²⁴ M. POLAK. *Parafia dzisiaj. Podstawy i kierunki duszpasterskiej odnowy*. Poznań 2007 s. 82-83.

²⁵ Zasady te omawia *Program duszpasterski Kościoła w Polsce na rok 2012/2013*. Zob. DROŹDŹ. *Metodologia nowej ewangelizacji (definicja i zasady)*. W: Komisja Duszpasterstwa Konferencji Episkopatu Polski. *Rok 2012/2013. Być solą ziemi. Kościół domem i szkołą komunii. Program duszpasterski Kościoła w Polsce na lata 2010-2013* s. 220-225.

the pastoralist to holiness. Only it allows to read out correctly the pastoral program established by Jesus Christ. Doctrinal, institutional and organizational, as well as formation tools help to implement this program.

Słowa kluczowe: duszpasterstwo, ewangelizacja, świętość, pastoralne narzędzia, skuteczność duszpasterska.

Key words: pastoral work, pastoral effectiveness, evangelization, holiness, pastoral tools.

BIBLIOGRAFIA

- BENEDYKT XVI, *Orędzie na Światowy Dzień Pokoju 2011*. „L'Osservatore Romano” 32:2011 nr 1 s. 3-4.
- BENEDYKT XVI, *List o przyczynach kryzysu Kościoła*. Kraków 2019.
- BIELA B., *Realizacja ewangelizacji według programu Szkół Nowej Ewangelizacji*. W: *Ewangelizacja odpowiedzią Kościoła w Polsce na wyzwania współczesności*. Red. W. Przygoda, E. Robek. Sandomierz 2011 s. 457-488.
- DROŹDŹ B., *Dynamizm miłości pasterskiej*. „Roczniki Teologiczne” 54:2007 z. 6 s. 57-68.
- DROŹDŹ B., *Kościół w dynamizmie swoich funkcji*. „Legnickie Wiadomości Diecezjalne” 12:2003 nr 4 s. 124-129.
- DROŹDŹ B., *Metodologia nowej ewangelizacji (definicja i zasady)*. W: Komisja Duszpasterstwa Konferencji Episkopatu Polski. *Rok 2012/2013. Być solą ziemi. Kościół domem i szkołą komunii. Program duszpasterski Kościoła w Polsce na lata 2010-2013* s. 212-226.
- DROŹDŹ B., *Świętość przedmiotem pastoralnego rozeznania*. „Teologia Praktyczna” 19:2018 s. 25-37.
- FRANCISZEK, *Adhortacja apostolska Amoris laetitia* (19 marca 2016).
- FRANCISZEK, *Adhortacja apostolska Christus vivit* (25 marca 2019).
- FRANCISZEK, *Adhortacja apostolska Evangelii gaudium* (24 listopada 2013).
- JAN PAWEŁ II, *Encyklika Redemptoris missio* (7 grudnia 1990).
- JAN PAWEŁ II, *List apostolski Novo millennio ineunte* (6 stycznia 2001).
- PIWOWARSKI W., *Perspektywa teologiczna a perspektywa socjologiczna w duszpasterstwie*. „Chrześcijanin w świecie” 5:1973 nr 6 (26) s. 27-35.
- POLAK M., *Parafia dzisiaj. Podstawy i kierunki duszpasterskiej odnowy*. Poznań 2007.
- POTOCKI A., *Duszpasterstwo realizowaniem ewangelizacyjnych zadań Kościoła diecezjalnego*. „Colloquium Salutis” 14:1982 s. 261-277.
- PRZYGODA W., *Istota i posłannictwo Kościoła*. W: *Teologia pastoralna*. T. 1: *Teologia pastoralna fundamentalna*. Red. R. Kamiński. Lublin 2000 s. 117-149.
- SLIPEK L., *Parafia, jakiej pragnę*. Warszawa 200.
- SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Dekret o apostołstwie świeckich Apostolicam actuositatem* (18 listopada 1965).
- SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Dekret o formacji kapłańskiej Optatam totius* (28 października 1965).

-
- SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Dekret o misyjnej działalności Kościoła Ad gentes divinitus* (7 grudnia 1965).
- SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym Gaudium et spes* (7 grudnia 1965).
- SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele Lumen gentium* (21 listopada 1964).
- SZLACHETKA W., *Kerygmatyczne szkoły nowej ewangelizacji*. W: *Ewangelizacja odpowiedzią Kościoła w Polsce na wyzwania współczesności*. Red. W. Przygoda, E. Robek. Sandomierz 2011 s. 433-456.